Šukių piliakalnio senovės gyvenvietės suartoje dalyje, esančioje į P nuo piliakalnio, rasta grublėtos keramikos šukė ir išarto pastato liekanos - daug anglių, molio tinko ir apdegusių akmenų. Stanaičių kapinyne mėtosi sudegusių kaulų, rasta kruopėtosios keramikos šukė, titnago nuoskalėlė.

Vilniaus raj. Dvaro (Pakrempelės) k. dvarvietė yra 1,5 km į Š nuo Papiškių k. kapinių, 600 m į ŠV nuo kelio Vilnius-Baltoji Vokė, 50 m į PR nuo Vokės upės dešiniojo kranto. Dvarvietėje, dirbamame lauke, surinkta XVII -XVIII a. keramikos, stiklo. D. Brazaitis čia yra radęs XVII a. pypkę. Dvarvietėje iškasti 1 kv. m 2 šurfai. Kultūrinis sluoksnis visiškai permaišytas ilgamečio arimo ir yra apie 5O cm storio. Dvarvietę įtraukti į archeologijos paminklų sąrašą netikslinga.

Vilniaus Verkių Riešės gyvenvietėje, apie 2OO m į Š nuo Riešės kairiojo kranto ir 15O m į PR nuo kelių į Vilnių, Kryžiokus bei Balsio ež. poilsiavietę sankryžos, aukštesnių laukų šlaite į daubą ant lauko keliuko, vedančio iš Verkių Riešės (parduotuvės) į Ožkinius, rastas titnaginis drožiamasis peilis.

Algirdas Girininkas

Nauji archeologiniai paminklai Rytų Lietuvoje

LKP MC ir NM 1993 metų pavasarį ir rudenį organizavo žvalgomąją ekspediciją, kurios tikslas buvo archeologiniu požiūriu ištirti "baltą dėmę", esančią Adutiškio-Didžiasalio apylinkėse, Švenčionių ir Ignalinos raj. rytinėse teritorijose. Čia iki šiolei nebuvo žinoma nė vieno archeologinio paminklo. Ekspedicijos me-

tu buvo aptikti nauji paminklai: 2 piliakalniai, 1 senkapis, 12 gyvenviečių ir 6 radimvietės be kultūrinio sluoksnio.

1. Adutiškio piliakalnis yra Adutiškio miestelio (Švenčionių raj.) centre, dešiniame Kamajos upės krante, 130 m į PV nuo tilto, kertančio Kamajos upę, 160 m į Š nuo Adutiškio bažnyčios ir 50 m į ŠV nuo buvusios Adutiškio aštuonmetės mokyklos pastato. Piliakalnis yra į R nuo Kamajos upės kilpos, iš PV, V, ŠV juosiančios piliakalnį. Nuo V piliakalnio šlaito iki upės kranto yra 55 m. Iš Š pusės piliakalnį juosia į Kamają įtekantis bevardis upelis. Iš R pusės piliakalnis jungiasi su aukštuma, ant kurios buvo įsikūręs Adutiškio dvaras, o vėliau - miestelis.

Piliakalnis yra iki 12-15 metrų aukščio kalva, nuolaidėjanti Kamajos upės pusėn. Šlaitai statūs. Aikštelės ilgis PR-ŠV kryptimi - 70 m, plotis ŠR-PV - 30 m. V ir PV piliakalnio šlaituose buvo kasamas molis statyboms. Piliakalnio pylimai nuarti, o buvusio piliakalnio pylimo vietoje, aikštelės PR pusėje guli sustumtos žemės. Piliakalnio aikštelėje išlikęs 50 cm storio kultūrinis sluoksnis. Viršutinėje kultūrinio sluoksnio dalyje aptikta lipdytos keramikos lygiu paviršiumi, o apatinėje - brūkšniuotosios keramikos kultūrai priklausančių puodų šukių. PR piliakalnio aikštelės dalyje būta akmenų grindinio. Remiantis kultūriniame sluoksnyje išlikusia medžiaga (nustatant paminkliškumą buvo iškasti du 50x50 cm dydžio šurfai) Adutiškio piliakalnis gali būti datuojamas I tūkst. pr. Kr. antrąja puse - I tūkst. pirmąja puse.

2. Stajėtiškio piliakalnis yra Švenčionių raj., Adutiškio apyl., Stajėtiškio kaimo P pusėje. Piliakalnis įrengtas ant ilgos morenines kalvos galo, aukščiausioje jo vietoje. Piliakalniui parinkta kalvos dalis buvo 200 m į P ir PR nuo jos smailėjančio galo ir prasideda dabar einančios elektros linijos ruožu. Piliakalnio aikštelės ilgis - iki 180 m, o plotis ties ant piliakalnio pastatytu

kryžiumi ŠR-PV kryptimi - 4O m. Piliakalnio šlaitai statūs, kalvos aukštis apie 25 metrus. Į R ir PR nuo aikštelės pastebimas nežymus kalvos susiaurėjimas, o už jos vėl paplatėjimas. Ties susiaurėjimu yra 1-1,2O m gylio įduba, o už jos - vėl pakilimas. Čia matyt, turėjo būti griovys ir pylimas. Piliakalnis buvo ariamas. Piliakalnio su šlaitais ilgis - 23O m, plotis 2OO m. 1OO m į P ir PV nuo piliakalnio eina kelias Adutiškis-Melagėnai. Atstumas nuo piliakalnio PV papėdės iki tilto per Skaistupį - 23O m. Piliakalnis yra trijų upelių santakoje: ŠV jį supa Svyla, iš V ir PV - Skaistupis, o iš Š ir ŠV - bevardis upelis ir Magdės pelkė. Piliakalnio aikštelės ribose buvo ištirti du 5Ox5O cm dydžio šurfai. Viršutinėje tamsios žemės sluoksnio dalyje aptikta lipdytos keramikos lygiu paviršiumi, o giliau - brūkšniuotosios keramikos kultūros puodų šukių. Piliakalnio aikštelėje kultūrinio sluoksnio storis siekė 4O-45 cm, kuriame aptikta daug gyvulių ir žvėrių kaulų, molinis ratelio pavidalo verpstukas. Piliakalnis datuotinas I tūkst. pr. Kr. laikotarpiu.

Ant piliakalnio stovi į mūrinį postamentą įstatytas metalinis kryžius, aptvertas tvorele. Prie kryžiaus yra aukų akmuo (trinamosios girnos iš piliakalnio kultūrinio sluoksnio). Su piliakalniu susiję daug legendų ir pasakojimų. Prie šio akmens dešimtą sekmadienį po Velykų nešamos aukos: pinigai, vilnos, linai.

Abiejų piliakalnių papėdėse būta gyvenviečių:

3. Adutiškio vėlyvojo geležies amžiaus gyvenvietė yra į P ir PV nuo Adutiškio piliakalnio papėdės. V gyvenvietė ribojasi su Kamajos upe, o P siekia Adutiškio gyventojų sodybas. Arčiau piliakalnio kultūrinio sluoksnio storis siekia daugiau negu 1 m, o toliau nuo jo - 2O-25 cm. Gyvenvietė apima 224OO kv. m plotą. Jos teritorijoje aptikta lipdytos lygiu paviršiumi ir apžiestos keramikos, papuoštos banguotų linijų įspaudais.

4. Stajėtiškio piliakalnio papėdės vėlyvojo geležies amžiaus gyvenvietė yra į PV ir P nuo piliakalnio papėdės. Kultūrinio sluoksnio storis prie piliakalnio papėdės siekia daugiau nei 1,2 m, o toliau nuo jos - daugiau kaip 3O cm. Gyvenvietėje aptikta lipdytos keramikos lygiu paviršiumi bei žiestos keramikos, papuoštos banguotomis linijomis. Gyvenvietė užima apie 11OOO kv. m plotą. Tikriausiai gyvenvietėje būta ir ankstesnio laikotarpio kultūrinių sluoksnių.

5. Kavaltiškės kaimo pirma gyvenvietė yra Švenčionių raj., Adutiškio apyl., Lazdinių ežero Š dalyje esančio pusiasalio PV dalyje. Ji yra 2OO m į V ir PV nuo Kavaltiškės kaimo. Kultūrinis sluoksnis geriausiai išlikęs P ir PV dalyje, kurioje auga krūmai ir nebrandus miškas, likęs gyvenvietės plotas ariamas. Stratigrafija nesudėtinga: po velėna yra priesmėlis, o giliau - 25-3O cm gylyje, molis. Priesmėlyje ir velėnoje yra gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. 5Ox5O cm plote ir ariamame lauke, kur arimas palietė kultūrinį sluoksnį, aptikta 3O titnaginių dirbinių ir 5O titnaginių skelčių bei nuoskalų, 3 puodų šukės, kurių molio masėje gausu grūsto granito. Sprendžiant iš radinių tipų gyvenvietė datuotina viduriniojo ir vėlyvojo neolito laikotarpiu.

6. Kavaltiškės kaimo antra gyvenvietė yra Švenčionių raj., Adutiškio apyl., 500 m į ŠV nuo Kavaltiškės kaimo bevardžio upelio, įtekančio į Lazdinių ežerą, kairiajame krante ir 6OO m ilgiu bei apie 5O m pločiu juosia visą upelio pakrantę bei atšlaitę. Atšlaičių viršutinė dalis iki terasos ariama. Po judintu ariamu 3O-4O cm skluoksniu aptiktas 15-2O cm storio pilkšvas arimo nepaliestas gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kurį sudaro sapropelingas smėlis. Ištirtame 5Ox5O cm dydžio šurfe aptikti 28 titnaginiai ir kvarcitiniai dirbiniai. Ariamame gyvenvietės plote aptikta 3O titnaginių bei kvarcitinių dirbinių bei akmeninis

įtveriamasis kaplys. Sprendžiant iš radinių gyvenvietė datuotina viduriniojo neolito laikotarpiu.

7. Varupio (Lazdinėlių) pirma gyvenvietė yra Švenčionių raj., Adutiškio apyl., Lazdinių ežero ŠV dalyje, Varupio (Karkės) upelio kairiajame krante. Gyvenvietė palei upelį nusidriekusi Š-P kryptimi 4OO m, R-V - 6O m. Kultūrinis sluoksnis yra tuoj po ariamos dirvos sluoksniu. Jis pilkšvos spalvos, pereinantis į durpingą sapropelį. Šio sluoksnio storis siekia 8O-1OO cm. Ištirtame šurfe 5Ox5O cm plote, aptikta titnaginių dirbinių. Šurfas dėl kultūrinio sluoksnio intensyvumo buvo nebaigtas tirti. Tyrinėtame šurfe ir gyvenvietės ariamame plote aptikta apie 8O titnaginių dirbinių, akmeninio kirvio ruošinys, akmeninių tinklų pasvarų. Rasti radiniai leidžia gyvenvietę datuoti viduriniojo - vėlyvojo neolito laikotarpiu.

8. Varupio (Lazdynėlių) antra gyvenvietė yra Švenčionių raj., Adutiškio apyl., dešiniame Varupio upelio krante, priešais Varupio (Lazdynėlių) 1-ąją gyvenvietę. 5Ox5O cm šurfe, po 2O-3O cm storio ariamos žemės sluoksniu, aptiktas 2O cm storio pilkšvo priesmėlio sluoksnis, kuriame rasta titnaginių dirbinių. Iš viso šioje gyvenvietėje surinkti 55 titnaginiai dirbiniai (lancetinių antgalių, gremžtukų, grandukų) bei smulkios su augalinėmis priemaišomis molio masėje keramikos. Sprendžiant iš radinių gyvenvietė datuotina viduriniuoju neolitu.

9. Pečiurkų vėlyvojo neolito gyvenvietė yra Ignalinos raj. Tverečiaus apyl., Pečiurkų k., 1OO m į PV nuo Svylos ir Birvetos upių santakos, 6O m į PV nuo tilto per Svylos upę, jos kairiojo kranto šlaite, ūkininko aruose. Gyvenvietės ilgis ir plotis siekė iki 65 m. Dirvos paviršiuje buvo aptiktas akmeninis įtveriamasis keturkampio pjūvio apvalėjančia pentimi kirvis, skaldytų akmenų,

tinklo pasvarų. Tai, matyt, vėlyvojo neolito gyvenvietės liekanos, kurios kultūrinis sluoksnis pažeistas ariant.

10. Kėkštų gyvenvietė yra Ignalinos raj., Dysnos apyl., 160 m į V nuo Kamajos ir Birvetos santakos, Kamajos kairiajame krante. Į PV nuo gyvenvietės ir jos teritorijoje yra iš I-ojo pasaulinio karo laikų išlikę dzotai. Juos statant dalis gyvenvietės kultūrinio sluoksnio sunaikinta, dalis dabartiniu metu ariama. Po ariamu sluoksniu yra 5-10 cm, o vietomis tik 2-3 cm storio rusvo smėlio sluoksnis, kuriame buvo aptikta titnaginių nuoskalų, akmeninių tinklų pasvarų. Gyvenvietė gali būti datuojama vėlyvuoju neolitu.

11. Vilėkos gyvenvietė yra Ignalinos raj., Dysnos apyl., Vilėkų k. V pakraštyje, 70 m į R nuo Kamajos ir Birvetos upių santakos, Birvetos ir Kamajos upių dešiniuosiuose krantuose. Gyvenvietė - apie 300-400 kv. m ploto. Ji yra į Š nuo ardomos šiuo metu sodybos, sodo kalvos atšlaitėje. Ištyrus 50x50 cm dydžio šurfą, po ariamu 30 cm storio sluoksniu pastebėtas pilkšvo smėlio sluoksnis. Jame buvo aptikta brūkšniuotosios keramikos, titnaginių skaldytinių, titnaginių nuoskalų, akmeninio kirvuko fragmentas. Be to, čia aptikta lipdytos lygiu paviršiumi keramikos. Apatiniojo kultūrinio sluoksnio dalyje yra išlikę buvusių statinių liekanų. Kultūrinio sluoksnio storis siekė 30-45 cm. Gyvenvietė turėtų būti datuojama I tūkst. pr. Kr. pirmąja puse.

12. Karalkų gyvenvietė yra Švenčionių raj., Svirkų apyl., 130 m į ŠR nuo kelio Adutiškis-Melagėnai, ŠV Gaidžio ežero pakrantėje ir 150 m į PR nuo Karalkų k. Ariamoje dirvoje ir 50x50 cm šurfe po ariamos žemės sluoksniu aptikta labai smulkių lipdytų puodų šukių ir daug akmeninių tinklų pasvarų. Tai, matyt, geležies amžiaus laikotarpio gyvenvietės liekanos.

13. Ryžiškių senkapiai yra Ignalinos raj., Dietkauščiznos apyl., Ryžiškių k., dešinėje kelio Melagėnai-Žviriai pusėje, kairiajame bevardžio upelio krante, pil. E. Kondratavičiaus kluono teritorijoje. Kluonas yra pastatytas ant 2 m aukščio kalvelės, kurią iš P, V ir R supa buvęs žvyro karjeras. Kasdami žvyrą žmonės rasdavo kaukolių, įvairių geležinių daiktų, pinigėlių.

Kretuono ir Žeimenio ežerų pakrantėse buvo aptiktos dar dvi akmens amžiaus gyvenvietės:

14. Pakretuonės 6-ta gyvenvietė yra Švenčionių raj., Švenčionėlių apyl., 250 m į PV nuo Pakretuonės geležinkelio stotelės, vėlyvajame neolite buvusio Kretuono ežero ŠV krante, ant pirmosios viršsalpinės terasos pakraščio. Kultūrinis sluoksnis yra tuoj po velėna 25-35 cm storio rusvo smėlio sluoksnyje. Gyvenvietės plotas apie 500 kv. m. Ištirtame 50x50 cm šurfe aptikti 8 titnaginiai dirbiniai ir trys puodų šukės, kurių molio masėje yra augalinių priemaišų. Sprendžiant iš dirbinių tipų - tai vėlyvojo neolito Narvos kultūros gyvenvietė.

15. Žeimenio ežero 3-čia stovyklavietė yra Ignalinos raj., Palūšės apyl., apie 2 km į PV nuo Pabalčio k., Žeimenio ežero R pakrantėje, R - didžiosios - ežero įlankos Š krante, ant aukštos pirmosios ežero terasos šlaito. Stovyklavietės plotas apie 700 kv. m. Ištirtuose dviejuose 50x50 cm dydžio šurfuose, tuoj po miškožemiu, pilkšvame ir rusvame smėlyje, kurio storis 30-45 cm, aptikta 13 titnaginių dirbinių, būdingų viduriniojo-vėlyvojo mezolito laikotarpiui.